

Coronapandemin ger bestående kompetensbrist inom scenkonsten

2021-05-03

Innehåll

Tillfälliga restriktioner ger bestående kompetensbrist.....	3
Om undersökningen.....	3
Uppenbar risk för permanent kompetensbrist.....	3
Tidig yrkesväxling ger långvariga effekter för kompetensförsörjningen.....	4
Frilansande ljud-och ljus tekniker löper större risk att lämna	4
Förlust av en hel generation spetskompetens	5
Framtida problem med kompetensförsörjning	5
Förslag.....	6

Tillfälliga restriktioner ger bestående kompetensbrist

I denna rapport presenterar Svensk Scenkonst resultaten från en undersökning genomförd bland företrädare för verksamheter inom scenkonsten i Sverige. Resultaten visar att långvariga restriktioner och förbud mot föreställningar kan leda till en utarmning av spetskompetens inom scenkonsten.

Inställda arrangemang tvingar yrkesverksamma med spetskompetens att söka sig till andra branscher för sin försörjning. En utdragen återstart riskerar därför att resultera i en bestående kompetensbrist inom viktiga områden.

Om undersökningen

Under december 2020 och januari 2021 genomförde Svensk Scenkonst en undersökning bland sina medlemmar om coronapandemins kort- och långsiktiga effekter på scenkonsten. Syftet var att ge en välgrundad bild av hur scenkonsten har påverkats av pandemin under 2020, samt en bedömning av hur den kommer att påverkas framåt.

Undersökningen innehöll frågor om behov av möjliga insatser under pågående pandemi och om vad som kan främja en återstart. Enkäten skickades ut till 90 vd:ar (eller motsvarande) för olika verksamheter inom scenkonsten i Sverige. Respondenterna representerar producenter och arrangörer inom teater, orkestermusik, opera, nycirkus och annan scenkonst. Svarsfrekvensen var 83 procent.

Uppenbar risk för permanent kompetensbrist

Restriktioner mot allmänna sammankomster och offentliga tillställningar har gjort att branschen behövt ställa in stora delar av sin verksamhet. Därtill har bristen på långsiktiga besked och garantier för en återstart försvårat situationen ytterligare.

Scenkonstens långa planeringstider gör att en tydlig tidshorisont behövs för att kunna starta upp produktioner och hinna med allt förarbete som krävs. Olika delar i produktionsprocessen som rollbesättning, repetitioner, scenteknik, kostymarbete, marknadsföring och biljettförsäljning kräver mycket tid, vilket medför att produktionstiden för en föreställning kan vara upp till 18 månader.

I en medlemsundersökning genomförd av Svensk Scenkonst instämmer samtliga respondenter i påståendet att det finns en risk för att yrkesverksamma permanent lämnar branschen.¹ När föreställningar och planerade produktioner ställs in söker sig arbetstagare inom scenkonsten till andra branscher. Tillfälliga restriktioner och förbud riskerar att leda till en permanent kompetensbrist och bestående problem för framtida kompetensförsörjning.

¹ Medlemsenkät, Svensk Scenkonst, januari 2021. 51 procent instämmer helt i påståendet att det finns risk för att många yrkesverksamma permanent lämnar branschen. 49 procent tror att det delvis stämmer.

Tidig yrkesväxling ger långvariga effekter för kompetensförsörjning

Då branschen har behövt ställa in föreställningar och därmed stora delar av sin verksamhet försvinner arbetstillfällena. Många som arbetar inom scenkonsten är frilansare och branschen är till stor del beroende av deras unika kompetenser. Det gäller både de som står på scenen och de som på andra sätt verkar för att produktionerna ska kunna genomföras, såsom ljus tekniker, regissörer, kostymörer etcetera.

Att arbetstillfällena försvinner under pandemin resulterar i yrkesväxling. Något som i början av pandemin sågs som ett temporärt yrkesbyte i försörjningssyfte har nu blivit långvarigt. Osäkerheten i när en återstart kan ske bidrar till att en från början tillfällig eller möjligen tidigare lagd yrkesväxling riskerar att bli permanent och att frilansare inte återvänder till scenkonsten.

Statistik från SCB visar att antalet sysselsatta inom näringarna för kultur, nöje och fritid sjönk från 57 400 till 51 500 under 2020. Det motsvarar en minskning på cirka tio procent. Siffror från Svensk Scenkonst bekräftar den situationen, där antalet anställda bland medlemmarna har minskat med 22 procent och antalet årsverken med 8 procent.

Resultaten från Svensk Scenkonsts undersökning och insamling av statistik från medlemmarna påminner om slutsatserna från en liknande studie av hur pandemin påverkar arbetstagare inom kultur i Norge. En ny rapport till norska kulturrådet visar att en femtedel av kulturutövarna som arbetat heltid före pandemin har gått ner till deltid eller slutat helt. Nästan lika många bedömer att de behöver byta jobb och bransch. Rapporten lyfter även att det särskilt är individer inom scenkonsten (23 procent) som överväger att byta yrke mot bakgrund av situationen.

Läget är allvarligt för många verksamheter inom scenkonsten, både när det gäller ekonomi och kompetensförsörjning. Långsiktigt påverkar pandemin hela scenkonstens infrastruktur, då privata verksamheter riskerar försvinna och branschspecifik kompetens lämnar permanent. Det berör många specialinriktade verksamheter och medarbetare med unika kompetenser som kommer ta lång tid att återskapa. Scenkonsten är i stort behov av riktade ekonomiska krisstöd för att garantera branschens överlevnad, och därmed säkerställa att spetskompetens blir kvar.

Frilansande ljud-och ljus tekniker löper större risk att lämna

I de öppna svaren i enkäten fick respondenterna möjlighet att resonera kring vilka yrkesgrupper de bedömde hade störst risk att permanent lämna scenkonsten. En övervägande majoritet menade att det var frilansande skådespelare, tekniker och musiker som riskerade att lämna.

En stor andel av respondenterna uttryckte specifikt oro för att tekniker med branschkompetens riskerar att försvinna permanent. Om dessa varaktigt lämnar branschen skulle det innebära en allvarlig utarmning av spetskompetens som scenerna behöver.

Många betonade även att anställda i administrativa yrken kan komma att lämna. En respondent menade att branschspecifika yrken troligen är först att byta sysselsättning, men även att anställda inom projektledning, ekonomi, kommunikation samt chefer kan behöva söka sig bort, då personer med dessa yrken kan hitta liknande arbeten i andra branscher.

Omstarten av scenkonsten riskerar att dröja och bli onödigt dyr. Utan en planeringshorisont och tydliga scenarier för hur en återstart kan gå till är risken stor både för kompetensflykt och nedlagda verksamheter. För att undvika att arrangörer tvingas lägga ned och minska risken för kompetensflykt krävs både riktade krisstöd och garantier för att ha möjlighet att anställa i framtida produktioner. Branschen är i behov av dessa insatser för att överleva och bevara kompetens.

Förlust av en hel generation spetskompetens

Kompetensflykten som uppstår till följd av inställda arrangemang får både kort- och långsiktiga konsekvenser för de som arbetar inom scenkonsten och för scenkonsten i stort. Exempelvis har de flesta professionella dansare en relativt kort karriär och majoriteten lämnar yrket redan i 40-årsåldern. När inga nya föreställningar planeras innebär det att en hel generation dansare antingen behöver tidigarelägga sin yrkesväxling eller inte lyckas bevara sin kompetens. För andra grupper betyder begränsningarna i möjligheterna att träna, repetera och uppträda att deras förmågor försämras.

Flera svarande menar samtidigt att det kan vara svårt för grupper med spetskompetens inom sång, dans, skådespeleri eller scenteknik att direkt få arbete i andra branscher. Därmed krävs ofta någon form av omskolning, vilket bland annat har lett till att många påbörjat studier till andra yrken.

Framtida problem med kompetensförsörjning

Effekterna av pandemin försvårar inte bara en återstart utan kan också leda till långsiktiga problem med kompetensförsörjning. Utan en tidig introduktion till yrkeslivet ökar risken att nyexaminerade påbörjar karriärer i andra branscher, eller väljer att utbilda sig vidare inom andra områden. Det betyder att många nyligen examinerade inom exempelvis opera, teater eller musik nu har särskilt svårt att få ett första arbete.

Problemet riskerar även att påverka gymnasieelever och andra unga att inte söka sig till branschen. Våren 2019 var 6433 elever registrerade i årskurs tre på det estetiska programmet, och hälften av dessa elever gick inriktningar inom dans, teater eller musik. Programmet har kontinuerligt minskat i elevantal sedan 2011, och nu riskerar elevers utveckling att nästintill försvinna, både till följd av minskade möjligheter till praktik och till följd av distansundervisning.

Många danselever har svårt att genomföra danslektioner hemma under distansundervisningen och uppger att en stor del av undervisningen har gått förlorad. Praktiska element som mjuka golv och tillgång till speglar gör det svårt att genomföra lektionerna. I ett inslag i Sveriges Radio uppger danselever på gymnasiet att de inte

utvecklas i den takt de vill och borde, då det är svårt att få samma kvalitet vid distansundervisning.

Ett stort antal yrken inom scenkonstområdet ställer krav på kvalificerad utbildning redan i unga år. För att bli professionell musiker krävs möjlighet att tidigt få ta del av musikalisk och konstnärlig undervisning av hög kvalitet. En utbredd och god undervisning inom teater, dans och musik i skolåldern kan säkerställa att barn får möjlighet att utvecklas konstnärligt, oavsett föräldrarnas kulturella engagemang, var i landet man bor och socioekonomisk bakgrund.

Lokala kultur- och musikskolor är därmed av stor vikt för att säkerställa kompetensförsörjning inom scenkonsten. Blåsarsymfonikerna drar slutsatsen i en undersökning att minskad eller helt inställd verksamhet vid lokala kultur- och musikskolor har förvärrat situationen för nyrekrytering av vissa blåsinstrument. Många orkestrar i undersökningen bedömer även att ekonomi och politiskt ointresse har bidragit till den stora bristen på blåsmusiker.

Brist på möjlighet till praktik på professionella scener och utebliven utveckling till följd av distansundervisning gör att de som går utbildningar idag är sämre förberedda. Det gäller både studerande på gymnasial och eftergymnasial nivå inom teater, musik och dans. Sämre förberedelser och möjlighet till utveckling kan komma att innebära att unga inte får kontakt med arbetsmarknaden, vilket leder till framtida kompetensförsörjningsproblem för scenkonsten.

Förslag

Coronapandemin ger både direkta och långvariga ekonomiska effekter för yrkesverksamma och arrangörer inom scenkonsten. En utdragen återstart tvingar yrkesverksamma att söka sig till andra branscher och riskerar att ge en bestående kompetensbrist samt utarmning av spetskompetens. Situationen drabbar även de unga och kan leda till att gymnasieelever och nyexaminerade inte får kontakt med arbetsmarknaden och att de därmed får sämre möjligheter att förbereda sig för ett yrkesliv i branschen.

Svensk Scenkonst föreslår därmed:

- **Tillfälliga statliga kompetenslyft för att behålla spetskompetens.** Pandemins effekter på scenkonstnärernas möjligheter att bibehålla och utveckla sin kompetens under pandemin bör mötas med ett statligt kompetenslyft. En möjlighet är att via ESF-rådet finansiera riktade kompetensutvecklingsprojekt för exempelvis sångare, musiker och dansare. Ytterligare en möjlig insats är att rikta särskilda medel till de lärosäten som ger konstnärliga högskoleutbildningar med inriktning på scenkonst för de ska att kunna erbjuda fortbildningsinsatser för yrkesverksamma.
- **En nationell strategi för talangutveckling.** För att underlätta för begåvade unga att komma vidare från kulturskolan till högre konstnärlig utbildning krävs en nationell strategi som säkerställer att unga talanger fångas upp. Det behövs en utbildning som

möjliggör för alla talanger i hela landet att utvecklas mot högre utbildning, oavsett socioekonomisk bakgrund.

- **Riktade krisstöd för att stoppa kompetensflykt och yrkesväxling.** Scenkonsten är i behov av fortsatta krisstöd under kvarvarande restriktioner för att branschen ska överleva. Om fler verksamheter i branschen inte överlever försvinner ännu fler jobb. Krisstöd riktade till scenkonsten är av stor vikt för att stoppa kompetensflykten.

- **Garantistöd för att ge möjlighet att anställa till kommande produktioner.** Scenkonsten har ett stort behov av framförhållning och arbetsgivare behöver garantier för att ha möjlighet att anställa frilansande tekniker, musiker, designers och skådespelare inför kommande produktioner. Ett osäkert läge riskerar att påverka framför allt de privata scenernas möjlighet till rekrytering, vilket kommer att påverka arbetsmarknaden under en längre tid. Det av regeringen aviserade evenemangsstödet kan möjliggöra för scenerna att planera in konserter och föreställningar i sommar och höst. Däremot kommer detaljutformningen vara av stor vikt så att stödet fungerar i praktiken och ger arrangörerna en möjlighet att planera för att ta emot publik längre fram under året.